

למעשה

הרב עובדיה דהן שליט"א

יו"ר המועצה הדתית אשדוד ורב בית הכנסת הניכי הישיבות
- "בית יוסף" קרית פוניבו

"זאת חוקת התורה" (י"ט - ב) מדוע כתוב "חוקת התורה" ולא "חוקת הפרה", מתרץ ה"אברבנאל", כל מה שנאמר בדין של פרה אדומה, נאמר גם בתורה הקדושה. הפרה צריכה להיות "תמימה אשר אין בה מום", וכן גם על התורה כתוב "תורת ה' תמימה משיבת נפש" [תהילים י"ט - ח']. "אשר לא עלה עליה עול", אף על לימוד התורה אמרו חז"ל "כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ" [אבות ג' - ה'], כי לא יעלה עול על התורה.

"ונתתם אותו אל אלעזר הכהן", וכך גם התורה צריכה בלימוד א-ל - עזר אלוקי, כי בלי הקב"ה, בלי סיעתא דשמיא - אין התורה מתקיימת, אי אפשר לדעת אפילו דף גמרא אחד. "והוציא אותה אל מחוץ למחנה", כך הוא גם בלימוד התורה, העיון האמיתי בתורתנו הקדושה, מתקיים כשהאדם מחוץ למחנה, כלומר מחוץ לכל ההמולה החיצונית אלא בתוך בית המדרש, שם אדם בורח מן העולם ושוקע כל כולו בלימוד התורה. "ושחט אותה לפניו ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו", בפרה אדומה נצטווה הכהן לשחוט אותה ולהוציא את דמה אשר בפנימיותה, וכך הלומד את תורת ה', צריך להשיג ולהבין בעיון את הפנימיות שבכל דבר

מאמר מרכזי הרב פנחס זרביב

ערך המעשים

"ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן ... ותמת שם מרים ותקבר שם. ולא היה מים לעדה וגו'" (ב', ב)

"ולא היה מים לעדה. מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הבאר בזכות מרים" (רש"י)
וכתב הרב מנחם צבי גודלדבאום שליט"א בספרו מאיר דרך (עמו' שפג)

א] חז"ל מגלים לנו כי הבאר, ממנה שאבו ישראל מים ונתקיימו על ידה במשך ארבעים שנה בצורה ניסית פלאית, היה בזכות מרים. מה היתה הזכות הגדולה של מרים שמכוחה נבעה הבאר מים כל אותן שנים?
אומר רבינו בחיי: "כשמתה מרים נסתלק הבאר כי היה הבאר בזכות מרים שהיה לה זכות המים ממושה, שנאמר: 'ותתצב אהותו מרחוק'".

כאשר נולד משה רבינו היתה בתוקף הגזירה הנוראה של פרעה מלך מצרים, להמית כל זכר שנולד. התורה מספרת שבמלאות ג' ירחים להולדת משה, לא יכלו להצפינו עוד, ולכן לקחו תבת גמא ושמו בה את משה, על היאור. התורה מומשיכה ומספרת (שמות ב' ד'): "ותתצב אהותו (מרים) מרחוק לדעה מה יעשה לו". רבנו בחיי נוקט שבזכות מעשה זה של מרים, זכו ישראל למים במשך כל תקופת שהותם במדבר.

ב] לכאורה הדבר פלא! הלא אך טבעי הוא הדבר שאחות תעקוב אחר הנעשה לאח צעיר, תינוק חסר אונים, המושלך ליאור. מדוע מעשה זה היה כל כך חשוב ובעל ערך, עד שבזכותו נבעה הבאר מים במשך מי שנה?

אין זה אלא שכל מעשה טוב שעושה אדם, שכרו הוא נצחי והשלכותיו בלתי ניתנות למדידה. חז"ל הורונו (אבות ב', א'): "והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות", ומבאר רבינו יונה (שם): "שאינן אתה יודע מתן שכרן של מצוות כמה הוא גדול, שאפילו מצוה קלה שכרה גבוה עד למעלה וכו'". וברמב"ן כתב (שמות י"ג, ט"ז): "ולפיכך אמרו 'הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה' שכולן המודות והביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלקיו וכו'". ויש להוסיף בזה דברים שכתב רבינו יונה בשע"ת (ש"ג, כ"ג): "ודע כי הירא את דבר ה' יחמיר וידקדק... על מצוה קלה כמו על החמורות, כי לא יבינו (פירוש: לא יחשבו ויתבוננו) לאשר המצוה הזאת קלה לעומת החמורות, אך יבינו לגדולת המזהיר עליה יתברך". זהו שאומרים: "אין דברים קטנים אצל אנשים גדולים" - כי כל דבר נמדד ביחס להפקת רצון הבורא הימנו.

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

על פי דברים אלו יש להבין דברי חז"ל במכילתא (בשלח): "במדה שאדם מודד בה מודדין לו. אברהם לוה מלאכי השרת שנאמר 'ואברהם הולך עמם לשלחם' - והמקום לוה את בניו במדבר ארבעים שנה שנאמר 'זה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן. באברהם כתיב 'יוקח נא מעט מים' - והקב"ה העלה לבניו את הבאר במדבר שנאמר 'אז ישיר ישראל את השירה הזאת עלי באר ענו לה': באברהם כתיב 'ואקחה פת לחם' - והקב"ה הוריד לבניו את המן במדבר שנאמר 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים'. באברהם הוא אומר 'ואל הבקר רץ אברהם' - והקב"ה הגיז שליו לבניו שנאמר 'ורוח נסע מאת ה' ויגז שלוים מן הים'. באברהם הוא אומר 'והשענו תחת העץ' - והקב"ה פרש לבניו שבעה ענני כבוד שנאמר 'פרש ענן למסך ואש להאיר לילה'. באברהם כתיב 'והוא עומד עליהם' - והקב"ה הגין על בניו בניו במצרים שלא ינגפו שנאמר 'ופסח ה' על הפתח'. מדהים הדבר לאיזה שכר נצחי זכה אברהם אבינו עבור כל מעשה "פעוט" שהוא עשה. מפליא הדבר ששכר נצחי זה מוגדר על ידי חז"ל בלשון: "במדה שאדם מודד בה מודדין לו" - דהיינו ששכר זה הוא במדה ובמשקל, ולא איזו "תוספת" מעבר למה ש"מגיע" על עצם המעשה. כמה מוטל עלינו ללמוד מכך אודות גודל הזכות לקיים מצוה, וע"י זה לקיים את רצון ה'.

עלינו ללמוד מכאן להזדרז בקיום כל מצווה המזדמנת לפנינו. כבר אמרו חז"ל (רש"י מגילה ו' ע"ב, מכילתא לפר' בא): "ושמרתם את המצות - אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה". כל מצוה יש לה שכר נצחי, ומוטל עלינו לעקור מהשורש את המחשבה כאילו יש דבר כזה "מצווה קטנה". אדם לעולם לא יזלזל ביהלום בגלל שהוא קטן. אפילו היהלום הקטן ביותר ערכו רב. קל וחומר שיש ליקר כל מצוה ומצוה: "שאינן אתה יודע מתן שרכן של מצות כמה הוא גדול, שאפילו מצוה קלה שכרה גבוהה עד למעלה" (ר"י הנ"ל).

ג] עוד נראה לבאר בזה בהקדם מה ששמעתי ממו"ר הגר"ח קמיל שליט"א בשם מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, דטועים הם אותם הספדנים שמספרים סיפורים על הנפטרים, שכן לא הסיפור עושה את האדם אלא האדם עושה את הסיפור.

ורגיל מו"ר שליט"א להביא את מה שהוכיח הגר"ח שמואלביץ זצ"ל את היסוד הנ"ל, ממה דאיתא בסוף מס' מו"ק (כ"ח ע"א): "רבי חייא לא הוה מצי למיקרבא ליה (מלאך המות לא יכל להתקרב לרבי חייא), יומא חד אידמי ליה כעניא, אתא טריף אבבא, אמר ליה אפיך לי ריפתא (יום אחד נדמה לו כעני, ובא ודפק על דלתו ובקש תוציא לי לחם), אפיך ליה (הוא הוציא לו), אמר ליה ולא קא מרחם מר אעניא, אהווא גברא אמאי לא קא מרחם מר (אמר לו הרי מר מרחם על העני, וא"כ מדוע אינו מרחם על אותו איש [מלאך המות]), גלי ליה אחוי ליה שוטא דנורא אמצוי ליה נפשי (רבי חייא המציא לו את נפשו)". והדבר מפליא, מהו זה שאמר מלאך המות לרבי חייא שכמו שהוא מרחם על העני לתת לו פת לחם כך עליו להמציא לו את נפשו? ובהכרח שכל פעם שרבי חייא נתן פת לחם לעני, הוא נתן לו את זה בהשתתפות הלב ובהרגשה טהורה כאילו שגם את נפשו היה מוכן למסור (ומעתה נתאר לעצמנו כמה מגוחך היה אילו היה מספידים את רבי חייא שהיה נותן פת לעני, שהרי לא פת היה נותן אלא את נפשו היה נותן על מצוות צדקה)

ומעתה זהו גם הענין עם מרים הנביאה, עליה נאמר "ותתצב אחותו מרחוק", ומאליו מובן שעשתה זאת בטהרת המחשבה מעל ומעבר לדאגה רגילה של אחות לאח, והדבר מוכח להדיא, שהרי איתא במדרש (שמו"ר א', כ"ב): "ותתצב אחותו מרחוק. למה עמדה מרים מרחוק?", ובעץ חיים ביאר את השאלה: "כלומר למה עמדה מרים ולא יוכבד אמו או אביו, דודאי דאינהו מצטערי טפי על הילד מאחותו". ומזה עצמו שדוקא מרים עמדה, ולא האמא והאבא, הרי מוכרח שלא עמדה שם מחמת דאגה רגילה לבן משפחה הנמצא במצוקה. וכך באמת מבואר במדרש (שם): "לפי שהיתה מרים מתנבאת ואומרת עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל, כיון שנולד משה נתמלא כל הבית אורה, עמד אביה ונשקה על ראשה. אמר בתי נתקימה נבואתך וכו'. וכיון שהטילוהו ליאור עמדה אמה וטפחה לה על ראשה, אמרה לה בתי והיכן נבואתך, והינו דכתיב 'ותתצב אחותו מרחוק וגו'', לדעת מה יהא בסוף נבואתה". ומבואר שגם כאשר עמדה ליד תיבתו של משה המושלכת ליאור, עיקר דאגתה לא היתה נתונה לאחיה כפרט, אלא למושיען של ישראל. ויותר מכך מבואר מהמשך המדרש: "רבנן אמרי כל הפסוק הזה על שם רוח הקודש נאמר וכו'". וביאר העץ יוסף: "הכוונה לרמוז שהשכינה השורה על המדברים ברוה"ק עומדת שם ומשגחת בהצלחת מרע"ה, ובמדרש משלי בפסוק חכמות נשים קאמר שבא לומר שאע"פ שהושלך משה ליאור נתחזקה מרים בנבואתה עליו שעתיד להושיע את ישראל, ולזה נרמזו תארי רוח"ק". והרי זה דבר נורא ונפלא, שאף בשעת סכנה קרובה, מוחשית ונראית לעין, למשה רבינו, מרים הנביאה (שהיתה אז ילדה בת חמש שנים) לא זו בלבד שלא מפקפקת ח"ו בנבואתה שזהו הבן שיושיע את ישראל, אלא אדרבה, מתאמצת ומתחזקת היא בנבואתה, עד כדי כך שכביכול לא רק היא התיצבה מרחוק לראות מה יקרה, אלא שעל ידי התחזקותה היא גרמה שגם "השכינה עומדת שם ומשגחת בהצלחת מרע"ה". והרי הצלחת מרע"ה היא הצלחת והצלחת כל ישראל, וכל זה גרמה מרים הנביאה בהתיצבותה מרחוק לדעה מה יעשה לו.

דברים אלו ראויים הם להצטרף לפירוש הראשון הנ"ל בכיבוד הא' ש"היה הבאר בזכות מרים שהיה לה זכות המים ממושה, שנאמר: 'ותתצב אחותו מרחוק'."

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

ועוד יש לי לבאר שלא היתה כמו אמא של ישמעאל שנאמר בה (בראשית כא טז) 'ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת כי אמרה אל אראה במות הילד ותשב מנגד ותשא את קלה ותבך', ולא איכפת לה ממנו ולמרות שהמלאך הבטיח לה שעל פני כל אחיו ישכון ויהיה לגוי גדול כי היא לא האמינה. וכמו שכתב בהדר זקנים (בראשית פרק כא) 'אל אראה במות הילד. וא"ת היכי סבורה שימות והלא אמר לו המלאך על פני כל אחיו ישכון. י"ל שמא מקטני אמנה היתה שהרי נמי חזרה אל גלולי אביה כדכתיב ותלך ותתע'.

ורואים את ההבדל בין מרים שלא שמעה בפירוש מפי המלאך, ולמרות שנבואתה לא נראה שהתקבלה, שאמרה עתידה אימי שתוליד בן שיושיע את ישראל, ועכשיו היה נראה שמושה רבינו הולך לתבוע, במים וקשה לראות אותו במצב כזה והיתה צריכה לשעות כמו הגר ולעזבו, והיא לא עשתה אלא הכלה לראות מה יקרה עימו כי היא האמינה שאפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם ה' יכול לעזור לו. (וכפי שאכן היה) ובזכות זה ה' הביא מים לעמ"י, שמי שמאמין בזכותו ה' מושיע את עמ"י.

ויש להוסיף מש"כ בשו"ת משנה הלכות (חלק טז סימן נח) וכבר פי' בהגר שפחת שרה בבית אברהם וילדה את ישמעאל כשגרשה אברהם אבינו עם בנה ע"פ הדיבור, וכשהיו בדרך ויכלו המים מן החמת ותשלך את הילד תחת אחד השיחים ותלך ותשב לה מנגד וגו' כי אמרה אל אראה במות הילד, והנה לפנינו אם גוי' בת פרעה וילדה מאברהם וגדלה את הנער והבטיח לה מלאך עוד בברכה פעם ראשון מבית אברהם, שתחזור ותענה תחת ידיה ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה את זרעך ולא יספר מרוב (ט"ז י'), ותלד בן הזה והנה אין מים בחמת מיד השליכה אותו תחת אחד השיחים שימות שם, ותעמוד מרחוק שלא תראה במותו, וכשראתה שהמות מתקרב הוסיפה להתרחק וכמ"ש רש"י ותשב מנגד כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק ע"ש. והנכון ה' לה לעשות בראותה שאין עוד מים בחמת, והנער צמא למים ה' לה ליקח הנער בידיה ולהרגיעו ותאמר לו הנני אלך לחפש אולי אמצא קצת מים או מי שהוא יעבור בדרך נס ותשתה ולהגיד שהרי כבר ראתה מלאכים כשהיתה בורחת לראשונה, ונעשה לה נס והכ"נ עכשיו ודאי יהי' איזה נס ועכ"פ ה' לה לחפש אולי תמצא מעט מים וכמו שבאמת ויפקח אלקים את עיניה ותרא באר מים, (כ"א י"ט) ואף שהי' נס עכ"פ היה לה לחפש עצות להחיות את הילד, ובפרט בידעה מהבטחת המלאך לה.

ויש להוסיף עוד מש"כ בספר השוקי חמד (כתובות דף ס עמוד א) בתורה נאמר ויכלו המים מן החמת, ותשלך את הילד תחת אחד השיחים. ותלך ותשב לה מנגד הרחק כמטחוי קשת, כי אמרה אל אראה במות הילד' (בראשית כ, טו - טז). וכתב הרש"ר הירש זצ"ל שהיתה כאן התנהגות של אמא נכריה, שהעדיפה את טובת עצמה על טובת הילד, ואילו אם יהודיה היתה מעדיפה את טובת בנה, על טובתה היא, והיתה נשאת עם בנה הגוסס והיתה מלטפת אותו מעניקה לו אהבת אם, עד הרגע האחרון, עכ"ד.

ועתה נראה שכנגדה מעשה כעין זו באם ישראלית הצדיקת השונמית מה שעשאה השונמית שג"כ ברכה הנביא וילדה בן וכשגדל עד שנתיים חלה פתאום ואמר ראשי ראשי והביאו אל אמנו ולקחה אותו ומת על ידיה, והנה האם לא השליכה אותו ולא ישבה מנגד שלא תראה במות הילד אלא החזיקה אותו בידיה עד שמת ואף אחר שמת לא השליכה אותו כנבלה אלא השכיבה אותו על המטה, ושוב אפילו לאחר מותו לא התיאשה מלהצילו ואפילו להחיותו בבטחונה בה' ובנביא ה' כיון שאמר לה חובקת בן ולקחה חמור מבעלה והלכה במהרה לנביא ה' בא והחיי' את בני, וברוב בטחונה בה' ונביא ה' נעשה לה נס והחיהו, לא כן הגר כיון שכלו המים מן החמת השליכה אותו תחת אחת השיחים שימות שם.

בכל אופן המציאות שהם אכזרים ובגבעונים כתיב ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם, והגבענים לא מבני ישראל המה (שמו"ב כ"א ב') שדבר עליהם דברי ריזוי שיעברו על מדותיהם וימחלו לשאול ולביתו והם מיאנו והראו במצחם מדת אכזריות שאינן מזרעו של א"א ואינן ראוין לידבק בישראל, ולכך גזר עליהם דוד מלך ישראל שלא יבאו בקהל, אמר שלשה סימנים יש באומה זו רחמנים וביישינים וגומלי חסדים, מי שיש בו ג' סימנים הללו ראוי לדבק בו, לכן זרע קודש אשר הם מזרע אברהם יצחק ויעקב רחמנים בני רחמנים אין דומים להם וח"ו לא חשודים להשחית את זרעם ח"ו וכבר מברכים ברכת המבדיל בין קודש לחול וכו' בין ישראל לעמים וח"ו לחשוד בבני ישראל שיתאכזרו על בניהם אלא ההיפוך אמת. ולכן פשוט החילוק בין הורים ישראלים שאפי' כשמכים ח"ו לא מכים באכזריות אלא כדי לחנכו ולחכמו, ולא כן עכו"ם שמכים באכזריות ומצוה למוסרם ולהציל עכ"פ לשיטתם. עכ"ד.

וראיתי להוסיף מה הטעם שיוכבד הניחה את משה בתיבה שמבואר באבן עזרא (ב כג) ויוכבד עשתה כן, כי אמרה אל אראה במות הילד, אולי אחותו נתנבאה לעשות כן. ומחשבות השם עמקו, ומי יוכל לעמוד בסודו, ולו לבד נתכנו עלילות. אולי סבב השם זה שידגל משה בבית המלכות להיות נפשו על מדרגה העליונה בדרך הלימוד והרגילות, ולא תהיה שפלה ורגילה להיות בבית עבדים. הלא תראה, שהרג המצרי בעבור שהוא עשה חמס. והושיע בנות מדין מהרועים, בעבור שהיו עושים חמס להשקות צאנן מהמים שדלו. ועוד דבר אחר, כי אלו היה גדל בין אחיו ויכירוהו מנעוריו, לא היו יראים ממנו, כי יחשבוהו כאחד מהם. בסוף. כמו קנה וסוף קמלו (ישעי' יט, ו), והוא צמח מן היואר:

ובספר תולדות יצחק (שמות פרק ב כג) כתב תקח לו תיבת גומא. עשתה כן כי אמרה אל אראה במות הילד, או תחבולה לשיאמרו אצטגניני פרעה כבר הושלך מושיען ביאור ויחשבו שמת ותתבטל הגזרה וכן אמרו רז"ל סוטה [יב ב], מאשר ולא כל אשר או מרים נבאת שתעשה כן לשיגדל בבית המלך, להיותו גדול הנפש לא שפלה בבית עבדים, לזה הרג מצרי, והושיע בנות מדין, ועוד שאם יגדל בין אחיו לא היו יראים ממנו.

הרב היים בן המו שליטי"א

עם ישראל בדרכם אל הארץ המובטחת מגיעים לגבול ארץ האמורי, משה רבנו שולח שליחים אל סיחון מלך האמורי ומבקש ממנו (כא-כב) "אעברה בארצך לא ניטה בשדה ובכרם, לא נשתה מי באר בדרך המלך נלך עד אשר נעבור גבולך" בקשה שלכאורה כל מדינה שוחרת תיירות הייתה שמחה לקבל, לקלוט כל כך הרבה תיירים שיש להם כסף רב, ועוד שמנהיגים מתחייב שלא יזיקו לשדות, לא ישתו מבאר המים שמלווה אותם, אלא יקנו מים, וכן לא יאכלו מהמון, אלא יקנו מהם מזון, סיחון סירב לבקשת משה כמו שכתוב (כא-כג) "ולא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו, ויאסוף סיחון את עמו ויצא לקראת ישראל המדברה, ויבא יהצה וילחם בישראל" התוצאה הייתה שעם ישראל היכה את סיחון וכבשו את ארץ האמורי חשבון ובנותיה, העיר חשבון אומרת התורה הייתה שייכת למואב (כא-כז) כמוש"כ "והוא (סיחון) נלחם במלך מואב הראשון, ויקח את כל ארצו מידו עד ארנון" שואל רש"י למה הוצרך להיכתב שסיחון נלחם וכבש את חשבון ממוואב, מה פסוק זה בא ללמד? ומשיב, לפי שנאמר (דברים ב-ט) "אל תצא את מואב" וחשבון משל מואב הייתה, כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טיהרה לישראל, כלומר כל זמן שחשבון הייתה תחת שלטון של מואב היה אסור לעם ישראל להילחם עימם, אך כאשר עברה להיות תחת שלטון של סיחון הותר לעם ישראל לכבושה.

לאחר פסוק זה כותבת התורה פסוק שאמרו אותו בלעם ואביו בעור (כא-כז) "על כן יאמרו המושלים" "על כן" פרש"י על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב יאמרו המושלים" בלעם ובעור שהיו מושלי משלים, "בואו חשבון" מה החשבון, שלא היה סיחון יכול לכבושה, והלך ושכר את בלעם לקללו, וזהו שאמר בלק "כי ידעתי את אשר תברך מבורך..."

את הפסוק הזה דורשת הגמ' (ב"ב עה:) אמר רב שמואל בר נחמן א"ר יוחנן מאי דכתיב "על כן יאמרו המושלים" אלו המושלים ביצרם, "בואו חשבון" בואו ונחשב חשבון של עולם, הפסד מצווה כנגד שכרה, ושכר עבירה כנגד הפסדה, "תיבנה ותיכונן" אם אתה מחשב חשבון של עולם, תיבנה – בעולם הזה, ותיכונן – לעולם הבא.

מהו החשבון שאנו נדרשים לעשות?, הנה כאשר סיחון יצא למלחמה עם מואב וכבש את ארצו, אין ספק ששמחת הניצחון הייתה גדולה, כמובן שחולקו צלש"ם לחיילים המצטיינים, וכן אותות גבורה למפקדים המובהרים, ומעמדו של סיחון התרומם בעיני העולם, והתורה מבקשת מאיתנו בואו חשבון, בואו ותעשו את חשבון של מלך העולם, שבסופו של דבר כל המלחמה הזו משרתת את עם ישראל, מאחר וכל זמן שחשבון תחת שלטון מואב אסור לעם ישראל להילחם עליה, כך שניצחוננו של סיחון סלל לעם ישראל את הדרך לכבושה, נמצא שניצחון זה אינו אלא הפסד.

וכאן באים חכמנו המוגדרים המושלים ביצרם, ומתוך ניסיונם וניצחונם את היצר אומרים לנו, שמלחמה זו דומה למלחמת היצר, כמו שסיחון חי תחת אשליה שהוא ניצח, כך היצר נותן תחושת אשליה שמי ששומע בקולו הוא המרויח, הוא המנצח, ומציעים לנו לחשב, שכר עבירה בעולם הזה שהוא קטן מאוד ולזמן מועט, כנגד הפסדה לעומת ההפסד הגדול שהוא בעולם הנצחי, כמו כן הפסד מצווה, כגון שאדם נתן צדקה היצר מנסה לתת לו תחושת הפסד, כעת חסר לך מה שנתת, כנגד שכרה, כנגד השכר הנצחי לו זוכה האדם שהפך את הגשמי לרוחני, ואין לנו מושג מהו שכר כל מצווה, וידועים דבריו של הסבא מקלם זצ"ל שהיה אומר, כדאי לו לאדם להבראות ולבוא לעולם הזה, ואפילו לסבול ייסורי איוב שבעים שנה, רק בשביל שפעם אחת יענה אמן במשך כל ימי חייו.

בחז"ל מובאים דוגמאות רבות המלמדים על חשבונות השמים, איך שהקב"ה מנווט ומכוון את המהלכים ושהכל בסופו של דבר ממנו יתברך, כדוגמת מה שהגמ' במסכת שבת (ק"ט.) את הסיפור המפורסם על יוסף מוקיר שבת, שהיה בשכונתו גוי עשיר שאת עסקיו ניהל על פי תחזיות של חוזים בכוכבים, יום אחד אמרו לו החוזים שהם רואים בכוכבים שכל לנכסיו יגיעו ליוסף מוקיר שבת היהודי, אותו הגוי שמאוד לא רצה שדבריהם יתקיימו, הלך ומכר את כל נכסיו וקנה בהם מרגלית אחת גדולה ויקרה, תפר את המרגלית לכובע שעל ראשו והלך בשפת הנהר כשהוא צוחק בלבו על דברי החוזים בכוכבים, תוך כדי הליכתו רוח בלתי צפויה העיפה לו את הכובע מעל הראש אל הנהר הגדול, דג גדול בלע את הכובע עם המרגלית, ודג זה נתפס ברשת הדייגים שהביאו אותו למכירה בשוק, בשל השעה המאוחרת לא היה לדג קונה, אנשי השוק אמרו לדייגים שיוסף מוקיר שבת בוודאי לא יוותר על דג כל כך משובח, ואכן יוסף קנה את הדג, קרע את כריסו והאבן הזוהרת התגלתה לעיניו, והנה מאחר והקב"ה רוצה שרכושו של הגוי יעבור לידי יוסף מוקיר השבת, מכניס בראשו של הגוי את הרעיון למכור את כל נכסיו, ולקנות אבן יקרה, וכך נכסיו יגיעו ממש על מגש כסף ובמהירות ליוסף מוקיר שבת, זה מה שאנו רואים בפרשתנו, בלעם שהיה שונא ישראל כבר במצרים הוא נתן את העצה הנוראה "כל בן הילוד היאורה תשליכוהו", וגם כאן הוא נותן עצה לסיחון לכבוש את חשבון, כי הוא חזק ויוכל בקלות להדוף את עם ישראל, אך הוא לא יודע שדווקא עצה זו היא הסוללת את הדרך לעם ישראל לכבושה, אין ספק שאילו היה יודע בלעם שלעם ישראל יש איסור להילחם במואב לא היה נותן עצה זו.

כך מציאנו בגמ' במסכת (ב"ב דף צא:) העוסקת בירידת אלימלך מחלון וכליון לארץ מואב, שם פוגעת בהם מידת הדין, אלימלך מחלון וכליון מתיים, ונעומו ורות כלתה חוזרות אל בית לחם, רות זוכה ומתחתנת עם בועז וממנה יוצא זרעו של משיח, על כל הגלגול הזה אומרת הגמ' "והדברים עתיק יומין אמרין" כלומר אל לנו לחפש הבנה בכל מה שקרה למשפחת אלימלך כי היה כאן חשבון שמים.

נמצא שדרשת חז"ל על הפסוק "על יאמרו המושלים" היא מחויבת המציאות כי המושלים האמתיים הם רק אלו המושלים ביצרם, כי רק אותם אפשר להחשיב למושלים, ולמושול ביצר זו מסימה המצריכה עבודה תמידית על כל צעד ושעל ובמשך כל החיים, כדוגמת מה שהגמ' אומרת על רבי יהודה הנשיא (כתובות קד.) שבשעת פטירתו זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה ואמר, ריבוננו של עולם גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהינתי מהעולם הזה אפילו באצבע קטנה, יהי רצון מלפניך שיהא שלום במנוחתי, יצתה ב"ק ואמרה (ישעי' נז-ב) "יבא שלום ינוחו על משכבותם", אחד כזה הוא המושל האמיתי, כאשר מחד לא פסק מעל שולחנו צנון וחזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, ומאידך לא נהנה מהעולם הזה, לעומת כל גדולי אומות העולם שהמניע המרכזי שלהם הוא העולם הזה.